

Терещенко К.В. Толерантність педагогічних працівників в контексті розвитку організаційної культури закладів освіти / К.В. Терещенко // Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України та Державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет» / За ред. С.Д. Максименка, Н.Ф. Шевченко, М.Г. Ткалич. – Запоріжжя: ЗНУ, 2014. – № 1(5) – С. 104-110.

УДК 316.647.5:005.73:373

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

К.В. Терещенко

кандидат психологічних наук, науковий співробітник лабораторії організаційної психології

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

e-mail: kirteres@mail.ru

Терещенко К.В. Толерантність педагогічних працівників в контексті розвитку організаційної культури закладів освіти. У статті описано рівні розвитку основних видів толерантності педагогічних працівників (міжособистісна, міжпоколінна, управлінська, міжкультурна, міжконфесійна, гендерна, професійна, міжетнічна, соціально-економічна та політична толерантність). Виявлено, що основні види толерантності педагогів представлені переважно на високому рівні розвитку, у той час як соціально-економічна та політична толерантність характеризуються домінуванням середнього рівня розвитку. Проаналізовано взаємозв'язок між індексом, складовими та типами організаційної культури закладів освіти з одного боку й рівнями розвитку основних видів толерантності педагогів з іншого боку. Встановлено, що складові організаційної культури «робота», «комунікації», «мотивація і мораль» більш тісно пов'язані з толерантністю педагогів, ніж складова «управління». Показано позитивний вплив культури «завдань» та культури «особистості» на рівень толерантності педагогічних працівників.

Ключові слова: толерантність, види толерантності, організаційна культура, індекс організаційної культури, типи організаційної культури, заклади освіти.

Терещенко К.В. Толерантность педагогических работников в контексте развития организационной культуры образовательных учреждений. В статье описаны уровни развития основных видов толерантности педагогических работников (межличностная, межпоколенная, управленческая, межкультурная, межконфессиональная, гендерная, профессиональная, межэтническая, социально-экономическая и политическая толерантность). Выявлено, что основные виды толерантности педагогов представлены преимущественно на высоком уровне развития, в то время как социально-экономическая и политическая толерантность характеризуются доминированием среднего уровня развития. Проанализирована взаимосвязь между индексом, составляющими и типами организационной культуры образовательных учреждений с одной стороны и уровнями развития основных видов толерантности педагогов с другой стороны. Установлено, что составляющие организационной культуры «работа», «коммуникации», «мотивация и мораль» более тесно связаны с толерантностью педагогов, чем составляющая «управление». Показано позитивное влияние культуры «заданий» и культуры «личности» на уровень толерантности педагогических работников.

Ключевые слова: толерантность, виды толерантности, организационная культура, индекс организационной культуры, типы организационной культуры, образовательные учреждения.

Постановка наукової проблеми. В умовах глобалізації й інтеграції в європейський освітній простір усе більше уваги приділяється розвитку організаційної культури закладів освіти. Унаслідок цього посилюється інтерес до психологічних чинників, які сприяють розвитку організаційної культури навчальних закладів. Однією з важливих соціально-психологічних характеристик персоналу, що сприяє розвитку організаційної культури в мультикультурному середовищі освітніх організацій, виступає толерантність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінка параметрів організаційної культури та аналіз її типів знайшли своє відображення в роботах К. Камерона [3], І. Ладанова [8], Ч. Хенді [16], Е. Шейна [19] та ін. Особливості формування організаційної культури в організаціях різного типу висвітлено у працях вітчизняних вчених О. Іщук [2], Л. Карамушки [4; 5], І. Сняданко [4], А. Шевченко [18] та ін.

Значення толерантності як соціально-психологічної характеристики особистості висвітлюють у своїх працях Г. Олпорт [9], Л. Орбан-Лембрик [10], Л. Почебут [12], А. Скок [14], Г. Солдатова та Л. Шайгерова [13]. Зокрема, Л. Почебут [12] описує толерантність як стійкість до тиску з боку інших, доброзичливість, захист своєї гідності та своїх інтересів, при повазі до інтересів іншої людини. Згідно з визначенням Г. Солдатової та ін. [13], толерантність – інтегральна характеристика індивіда, що визначає його здатність у проблемних та кризових ситуаціях активно взаємодіяти із зовнішнім середовищем з метою відновлення своєї нервово-психічної стійкості, успішної адаптації, недопущення конфронтації і розвитку позитивних взаємовідносин з собою та з навколишнім світом. У свою чергу Г. Олпорт [9],

виокремлюючи якості толерантної особистості, відносить до них знання самого себе, захищеність, відповідальність, автономію, толерантність до невизначеності, здатність до емпатії, почуття гумору, лібералізм.

На особливу важливість розвитку толерантності педагогічних працівників та студентської молоді у сучасних умовах вказують у своїх працях Л. Вишневська [1], Л. Король [7], О. Кихтюк [6], В. Полякова [11], В. Чопей [17] та ін. У своєму попередньому дослідженні ми висвітлювали толерантність педагогів та молоді, що навчається, як один з соціально-психологічних чинників розвитку організаційної культури закладів освіти [15]. Разом з тим, проблема взаємозв'язку толерантності персоналу з різними типами та складовими організаційної культури в мультикультурному середовищі сучасних освітніх організацій залишається відкритою.

Мета статті полягає в оцінці взаємозв'язку між індексом, складовими та типами організаційної культури закладів освіти з одного боку й рівнями розвитку основних видів толерантності педагогічних працівників з іншого боку.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Дослідження толерантності персоналу освітніх організацій у контексті розвитку їх організаційної культури проводилося у 2014 р. У ході дослідження використовувалися такі опитувальники: а) для дослідження основних видів толерантності – «Види та компоненти толерантності-інтолерантності» Г. Бардієр [12]; б) індексу та основних складових організаційної культури – «Оцінка рівня організаційної культури» І. Ладанова [8]; в) типів організаційної культури – «Визначення типу організаційної культури» Ч. Хенді [16].

В опитуванні прийняло участь 306 педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів традиційного (42.5%) та інноваційного (57.5%) типу Київської області.

Дослідження проведено в рамках виконання науково-дослідної теми лабораторії організаційної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України «Психологічні детермінанти розвитку організаційної культури» (2013–2015 рр.; науковий керівник – член-кор. НАПН України, доктор психологічних наук, професор Л.М. Карамушка).

На **першому етапі дослідження** встановлено рівні розвитку основних видів толерантності педагогічних працівників (табл. 1). Згідно з результатами дослідження, серед видів толерантності переважає *міжособистісна* толерантність (87.4% респондентів характеризуються високим рівнем розвитку цього виду толерантності). Дещо менш представленими на високому рівні виявляються *управлінська* та *міжпоколінна* толерантність (відповідно в 85.5% та 81.7% респондентів). Такі види толерантності, як *міжкультурна*, *міжконфесійна*, *гендерна*, *професійна* та *міжетнічна*, представлені на високому рівні в приблизно двох третин осіб (від 60.1% до 68.9%).

Слід зазначити, що за такими видами толерантності освітян, як *соціально-економічна* та *політична*, переважає середній рівень розвитку (відповідно 81.0% та 83.4% респондентів). Отримані результати пов'язані, на наш погляд, з впливом соціально-економічної та політичної ситуації в країні, що проявляється у більш низьких показниках соціально-економічної та політичної толерантності педагогів порівняно з іншими видами толерантності.

На **другому етапі дослідження** проаналізовано взаємозв'язок між індексом та складовими організаційної культури закладів освіти з одного боку й толерантністю педагогів з іншого боку.

Таблиця 1

Рівні розвитку основних видів толерантності персоналу освітніх організацій (у % від загальної кількості респондентів)

Види толерантності	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Міжпоколінна	3.2	15.1	81.7
Гендерна	3.2	31.3	65.5
Міжособистісна	3.2	9.5	87.4
Міжетнічна	4.8	26.3	68.9
Міжкультурна	2.8	37.2	60.1
Міжконфесійна	2.4	35.0	62.6
Професійна	3.2	28.0	68.8
Управлінська	1.0	13.4	85.5
Соціально-економічна	4.1	81.0	14.9
Політична толерантність	14.0	83.2	2.8

У ході дослідження встановлено прямий взаємозв'язок між *індексом організаційної культури* закладів освіти й такими видами толерантності педагогічних працівників: управлінською ($r = 0.288$, $p < 0.001$), міжконфесійною ($r = 0.236$, $p < 0.001$), професійною ($r = 0.162$, $p < 0.05$), міжпоколінною ($r = 0.154$, $p < 0.05$), гендерною ($r = 0.141$, $p < 0.05$), міжетнічною ($r = 0.142$, $p < 0.05$), міжкультурною толерантністю ($r = 0.156$, $p < 0.05$) педагогічних працівників. Отже, чим вище організаційна культура закладу, тим більш вираженими є основні види толерантності педагогічних працівників.

Виявлено позитивний кореляційний зв'язок між складовою організаційної культури «*робота*» та управлінською ($r = 0.183$, $p < 0.01$), міжконфесійною ($r = 0.173$, $p < 0.01$), професійною ($r = 0.140$, $p < 0.05$), міжпоколінною ($r = 0.152$, $p < 0.05$), гендерною ($r = 0.125$, $p < 0.05$) та міжкультурною ($r = 0.121$, $p < 0.05$) толерантністю педагогів (табл. 2). Таким чином, позитивна робоча атмосфера пов'язана з терпимим сприйняттям відмінностей між працівниками всередині організацій за професійними, посадовими, віковими, гендерними, релігійними, культурними ознаками.

Таблиця 2

Взаємозв'язок між складовими організаційної культури та видами толерантності персоналу освітніх організацій (r)

	Робота	Комунікації	Управління	Мотивація і мораль
Міжпоколінна толерантність	0.152*	0.126*	0.047	0.113
Гендерна толерантність	0.125*	0.143*	0.087	0.103
Міжособистісна толерантність	0.048	0.051	0.039	0.068
Міжетнічна толерантність	0.116	0.125*	0.066	0.121*
Міжкультурна толерантність	0.121*	0.112	0.092	0.128*
Міжконфесійна толерантність	0.173**	0.149*	0.169**	0.219***
Професійна толерантність	0.140*	0.131*	0.117	0.118
Управлінська толерантність	0.183**	0.236***	0.172**	0.205**
Соціально-економічна толерантність	0.076	0.073	0.062	0.010
Політична толерантність	0.014	0.030	0.039	0.026

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Дослідженням встановлено наявність взаємозв'язку між складовою «*комунікації*» й управлінською ($r = 0.236$, $p < 0.001$), міжконфесійною ($r = 0.149$, $p < 0.05$), професійною ($r = 0.131$, $p < 0.05$), міжпоколінною ($r = 0.126$, $p < 0.05$), гендерною ($r = 0.143$, $p < 0.05$) та міжетнічною ($r = 0.125$, $p < 0.05$) толерантністю педагогічних працівників. Як видно з табл. 2, найбільш тісний взаємозв'язок виявлено між складовою «*комунікації*» та управлінською толерантністю. Отже, добре налагоджена система комунікацій в організації напряду пов'язана з толерантним ставленням працівників до представників інших професійних та соціальних груп всередині організацій, що проявляється не тільки в горизонтальних, а й у вертикальних стосунках, зокрема у ставленні до осіб, які посідають більш високі шаблі у ієрархічній структурі організації.

Що стосується складової організаційної культури навчальних закладів «*управління*», то встановлений взаємозв'язок між цією складовою й управлінською ($r = 0,172$, $p < 0,01$) та міжконфесійною ($r = 0,169$, $p < 0,01$) толерантністю педагогічних працівників.

Якщо розглядати складову організаційної культури «*мотивація і мораль*», то простежується позитивний кореляційний зв'язок між цією складовою й міжконфесійною ($r = 0.219$, $p < 0.001$),

управлінською ($r = 0.205$, $p < 0.01$), міжетнічною ($r = 0.121$, $p < 0.05$) та міжкультурною ($r = 0.128$, $p < 0.05$) толерантністю педагогів. Отже, позитивне ставлення до осіб, які відрізняються за релігійними, етнічними, культурними ознаками або займають вищу посаду, стає основою розвитку складової організаційної культури закладів освіти «мотивація і мораль».

Звертає на себе увагу той факт, що не встановлено взаємозв'язку між індексом та складовими організаційної культури закладів освіти з одного боку та міжособистісною, соціально-економічною та політичною толерантністю педагогів з іншого боку. Отже, особистісна приязнь або неприязнь, соціально-економічний статус та політичні погляди працівників не здійснюють значного впливу на організаційну культуру закладу в цілому, і навпаки, особливості організаційної культури організації не впливають на вищезгадані характеристики її членів.

На *третьому етапі дослідження* проаналізовано взаємозв'язок між типами організаційної культури та окремими видами толерантності персоналу освітніх організацій.

Як видно з табл. 3, встановлено позитивний кореляційний зв'язок між культурою «завдань» та такими видами толерантності педагогів: міжпоколінною ($r = 0.207$, $p < 0.001$), професійною ($r = 0.187$, $p < 0.01$), міжконфесійною ($r = 0.172$, $p < 0.01$), управлінською ($r = 0.167$, $p < 0.01$), міжетнічною ($r = 0.156$, $p < 0.01$), гендерною ($r = 0.155$, $p < 0.01$), політичною ($r = 0.153$, $p < 0.01$) та міжкультурною ($r = 0.149$, $p < 0.05$). З літературних джерел [16] відомо, що в організаціях, яким притаманна культура «завдань», використовують творчий підхід для досягнення поставлених цілей, поважають професіоналізм та компетентність, широко застосовують групове обговорення проблем та дискусії. Отже, саме таке творче середовище є сприятливим для розвитку толерантного ставлення до носіїв інших поглядів і до представників різних професійних та соціальних груп всередині організації.

Таблиця 3

Взаємозв'язок між типами організаційної культури та видами толерантності персоналу освітніх організацій (r)

	Культура «влади»	Культура «ролей»	Культура «завдань»	Культура «особистості»
Міжпоколінна толерантність	-0.044	-0.037	0.207***	0.144*
Гендерна толерантність	0.002	0.086	0.155**	0.103
Міжособистісна толерантність	-0.028	-0.017	0.095	0.051
Міжетнічна толерантність	-0.042	-0.065	0.156**	0.110
Міжкультурна толерантність	-0.126*	-0.158**	0.149*	0.053
Міжконфесійна толерантність	-0.080	-0.094	0.172**	0.139*
Професійна толерантність	-0.121*	-0.005	0.187**	0.102
Управлінська толерантність	-0.059	-0.060	0.167**	0.098
Соціально-економічна толерантність	0.004	-0.003	0.092	0.006
Політична толерантність	0.259***	0.145*	0.153**	0.049

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Згідно з результатами дослідження, відмічено прямий зв'язок культури «особистості» з міжпоколінною ($r = 0.144$, $p < 0.05$) та міжконфесійною ($r = 0.139$, $p < 0.05$) толерантністю респондентів. Крім того, культура «особистості» на рівні тенденції ($p < 0.1$) позитивно корелює з управлінською, професійною, гендерною та міжетнічною толерантністю педагогічних працівників. Оскільки в закладах з типом культури «особистість» цінують професіоналізм, особистісну свободу, незалежність та використовують

індивідуальний підхід до кожного працівника [16], атмосфера у таких організаціях сприяє розвитку толерантності працівників, про що свідчать і результати нашого дослідження.

Отримані дані демонструють, що культура «влади» освітніх організацій позитивно корелює з політичною толерантністю педагогів ($r = 0.259$, $p < 0.001$). Разом з тим, виявлено зворотній кореляційний зв'язок між культурою «влади» та міжкультурною толерантністю ($r = -0.126$, $p < 0.05$), між культурою «влади» та професійною толерантністю ($r = -0.121$, $p < 0.05$) респондентів. Отже, згідно з результатами дослідження, організації з культурою «влади», де створюється жорстка ієрархічна структура, не сприяють розвитку окремих видів толерантності педагогічних працівників.

Подібні результати отримані стосовно особливостей взаємозв'язку між культурою «ролей» організації та окремими видами толерантності педагогічних працівників. Зокрема, встановлено позитивний кореляційний зв'язок культури «ролей» з політичною толерантністю ($r = 0.145$, $p < 0.05$) та негативний зв'язок культури «ролей» з міжкультурною толерантністю ($r = -0.158$, $p < 0.01$) респондентів.

Таким чином, культури «завдань» та «особистості» створюють найбільш сприятливі умови для розвитку толерантності респондентів. У свою чергу, культури «влади» та «ролей» негативно впливають на розвиток окремих видів толерантності педагогічних працівників.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. На основі результатів дослідження зроблено наступні висновки:

1. Серед основних видів толерантності педагогічних працівників міжособистісна, управлінська, міжкультурна, міжконфесійна, міжпоколінна, гендерна, професійна та міжетнічна переважно представлені на високому рівні розвитку, тоді як у випадку соціально-економічної та політичної толерантності переважає середній рівень розвитку цих характеристик.

2. Встановлено взаємозв'язок між індексом організаційної культури закладів освіти й управлінською, міжконфесійною, міжпоколінною, гендерною, міжетнічною, міжкультурною толерантністю педагогічних працівників.

3. Складові організаційної культури «робота», «комунікації», «мотивація і мораль» тісніше пов'язані з толерантністю педагогів, ніж складова «управління».

4. Культура «завдання» та культура «особистості» створюють найбільш сприятливі умови для розвитку толерантності респондентів. Навпаки, культури «влади» та «ролей» негативно впливають на розвиток окремих видів толерантності педагогічних працівників.

Перспективи подальшого дослідження полягають в аналізі впливу соціально-психологічних, організаційно-професійних та соціально-демографічних чинників на рівень розвитку компонентів толерантності працівників освітніх організацій.

Список використаних джерел

1. Вишневська Л. Особливості формування толерантних відносин студентів у полікультурному середовищі вищого навчального закладу / Л. Вишневська // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2012. – Випуск LX. – С. 42–48.
2. Ішук О.В. Організаційна культура вищого навчального закладу як чинник становлення професійної ідентичності студентів : автореф. ... канд. психологічних наук, спец. : 19.00.10 – організаційна психологія; економічна психологія / О.В. Ішук. – К. : Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2013. – 20 с.
3. Камерон К. Диагностика и изменение организационной культуры / К. Камерон, Р. Куинн / пер. с англ. под ред. И. В. Андреевой. – СПб. : Питер, 2001. – 320 с.
4. Карамушка Л.М. Психологія організаційної культури (на матеріалі промислових підприємств) : [навч. посіб.] / Л.М. Карамушка, І.І. Сняданко. – К.-Львів : Край, 2010. – 212 с.
5. Карамушка Л.М. Структура організаційної культури: основні напрямки дослідження / Л.М. Карамушка // Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [ред. кол. : С.Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. – Т. I : Організаційна психологія. Соціальна психологія. Економічна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К.-Алчевськ : ЛАДО, 2013. – Вип. 37. – С. 3–6.
6. Кихтюк О. Експериментальна програма з формування етнічної толерантності / О. Кихтюк // Соціальна психологія. – 2010. – №1. – С. 152–160.
7. Король Л.Д. Умови та фактори формування міжнаціональної толерантності в молоді / Л.Д. Король // Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [ред. кол. : С.Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. – Т. I : Організаційна психологія. Соціальна психологія. Економічна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К.-Алчевськ : ЛАДО, 2013. – Вип. 39. – С. 112–117.

8. Ладанов И.А. Социокультура организации / И.А. Ладанов // Организационное поведение : [хрестоматия] / [ред.-сост. Райгородский Д.Я.]. – Самара : ИД «Бахрах-М», 2006. – С. 120–168).
9. Олпорт Г. Толерантная личность / Г. Олпорт // Национальный психологический журнал. – 2011. – №2(6). – С. 155–159.
10. Орбан-Лембрик Л. Толерантність як основа адекватних взаємин у полікультурному світі / Л. Орбан-Лембрик // Соціальна психологія. – 2008. – №4. – С. 73–85.
11. Полякова В.І. Соціально-психологічні проблеми розвитку гендерної толерантності педагогічних працівників / В.І. Полякова // Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [ред. кол. : С.Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. – Т. I : Організаційна психологія. Соціальна психологія. Економічна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К.-Алчевськ : ЛАДО, 2014. – Вип. 40. – С. 156-160.
12. Почебут Л.Г. Кросс-культурная и этническая психология : учебное пособие / Л.Г. Почебут. – СПб. : Питер, 2012. – 336 с.
13. Психодиагностика толерантности личности / под ред. Г.У. Солдатовой, Л.А. Шайгеровой. – М. : Смысл, 2008. – 172 с.
14. Скок А.Г. Стан вивчення змісту та основних компонентів толерантності в психології / А.Г. Скок // Актуальні проблеми психології. Т. 1 : Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К. : А.С.К., 2005. – Част. 14. – С. 143–147.
15. Терещенко К.В. Толерантність як чинник розвитку організаційної культури закладів освіти / К.В. Терещенко // Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [ред. кол. : С.Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. – Т. I : Організаційна психологія. Соціальна психологія. Економічна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К.-Алчевськ : ЛАДО, 2013. – Вип. 39. – С. 16–18.
16. Хэнди Ч. По ту сторону уверенности. О новом мире внутри и вокруг организаций / Ч. Хэнди. – СПб. : Питер, 2002. – 224 с.
17. Чопей В.С. Толерантність як принцип і основа світоглядної парадигми сучасних студентів / В.С. Чопей // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2012. – № 3-4. – С. 41–49.
18. Шевченко А.М. Оцінка працівниками загальноосвітніх навчальних закладів традиційного та інноваційного типів рівня розвитку організаційної культури / А.М. Шевченко // Актуальні проблеми психології. Т. 1 : Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К. : А.С.К., 2010. – Част. 25. – С. 86–92.
19. Шейн Э.Х. Организационная культура и лидерство / [пер. с англ.] ; под ред. В.А. Спивака / Э.Х. Шейн. – СПб. : Питер, 2002. – 336 с.

References transliterated

1. Vishnevs'ka L. Osoblivosti formuvannja tolerantnih vidnosin studentiv u polikul'turnomu seredovishhi vishhogo navchal'nogo zakladu / L. Vishnevs'ka // Gumanizacija navchal'no-vihovnogogo procesu. – 2012. – Vipusk LH. – S. 42–48.
2. Ishhuk O.V. Organizacijna kul'tura vishhogo navchal'nogo zakladu jak chinnik stanovlennja profesijnoi identichnosti studentiv : avtoref. ... kand. psihologichnih nauk, spec. : 19.00.10 – organizacijna psihologija; ekonomichna psihologija / O.V. Ishhuk. – K. : In-t psihologii imeni G. S. Kostjuka NAPN Ukraïni, 2013. – 20 s.
3. Kameron K. Diagnostika i izmenenie organizacionnoj kul'tury / K. Kameron, R. Kuinn / per. s angl. pod red. I. V. Andreevoj. – SPb. : Piter, 2001. – 320 s.
4. Karamushka L.M. Psihologija organizacijnoi kul'turi (na materialii promislovihih pidpriemstv) : [navch. posib.] / L.M. Karamushka, I.I. Snjadanko. – K.-L'viv : Kraj, 2010. – 212 s.
5. Karamushka L.M. Struktura organizacijnoi kul'turi: osnovni naprjamki doslidzhennja / L.M. Karamushka // Aktual'ni problemi psihologii : zb. naukovih prac' Institutu psihologii imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukraïni / [red. kol. : S.D. Maksimenko (gol. red.) ta in.]. – T. I : Organizacijna psihologija. Social'na psihologija. Ekonomichna psihologija / za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – K.-Alchevs'k : LADO, 2013. – Vip. 37. – S. 3–6.
6. Kihťjuk O. Eksperimental'na programa z formuvannja etnichnoi tolerantnosti / O. Kihťjuk // Social'na psihologija. – 2010. – №1. – S. 152–160.
7. Korol' L.D. Umovi ta faktori formuvannja mizhnacional'noi tolerantnosti v molodi / L.D. Korol' // Aktual'ni problemi psihologii : zb. naukovih prac' Institutu psihologii imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukraïni / [red. kol. : S.D. Maksimenko (gol. red.) ta in.]. – T. I : Organizacijna psihologija. Social'na psihologija. Ekonomichna psihologija / za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – K.-Alchevs'k : LADO, 2013. – Vip. 39. – S. 112–117.
8. Ladanov I.A. Sociokul'tura organizacii / I.A. Ladanov // Organizacionnoe povedenie : [hrestomatija] / [red.-sost. Rajgorodskij D.Ja.]. – Samara : ID «Bahrah-M», 2006. – S. 120–168).

9. Olport G. Tolerantnaja lichnost' / G. Olport // Nacional'nyj psihologicheskij zhurnal. – 2011. – №2(6). – S. 155–159.
10. Orban-Lembrik L. Tolerantnist' jak osnova adekvatnih vzaemin u polikul'turnomu sviti / L. Orban-Lembrik // Social'na psihologija. – 2008. – №4. – S. 73–85.
11. Poljakova V.I. Social'no-psihologichni problemi rozvitku rendernoï tolerantnosti pedagogichnih pracivnikov / V.I. Poljakova // Aktual'ni problemi psihologii : zb. naukovih prac' Institutu psihologii imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukraïni / [red. kol. : S.D. Maksimenko (gol. red.) ta in.]. – T. I : Organizacijna psihologija. Social'na psihologija. Ekonomichna psihologija / za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – K.-Alchevs'k : LADO, 2014. – Vip. 40. – S. 156-160.
12. Pochebut L.G. Kross-kul'turnaja i jetnicheskaja psihologija : uchebnoe posobie / L.G. Pochebut . – SPb. : Piter, 2012. – 336 s.
13. Psihodiagnostika tolerantnosti lichnosti / pod red. G.U. Soldatovoj, L.A. Shajgerovoj. – M. : Smysl, 2008. – 172 s.
14. Skok A.G. Stan vivchennja zmistu ta osnovnih komponentiv tolerantnosti v psihologii / A.G. Skok // Aktual'ni problemi psihologii. T. 1 : Social'na psihologija. Psihologija upravlinnja. Organizacijna psihologija : zb. nauk. prac' Institutu psihologii im. G.S. Kostjuka APN Ukraïni / za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – K. : A.S.K., 2005. – Chast. 14. – S. 143–147.
15. Tereshhenko K.V. Tolerantnist' jak chinnik rozvitku organizacijnoï kul'turi zakladiv osviti / K.V. Tereshhenko // Aktual'ni problemi psihologii : zb. naukovih prac' Institutu psihologii imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukraïni / [red. kol. : S.D. Maksimenko (gol. red.) ta in.]. – T. I : Organizacijna psihologija. Social'na psihologija. Ekonomichna psihologija / za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – K.-Alchevs'k : LADO, 2013. – Vip. 39. – S. 16–18.
16. Hjendi Ch. Po tu storonu uverenosti. O novom mire vnutri i vokrug organizacij / Ch. Hjendi. – SPb. : Piter, 2002. – 224 s.
17. Chopej V.S. Tolerantnist' jak princip i osnova svitogljadnoï paradigmi suchasnih studentiv / V.S. Chopej // Social'na robota v Ukraïni: teorija i praktika. – 2012. – № 3-4. – S. 41–49.
18. Shevchenko A.M. Ocinka pracivnikami zagal'noosvitnih navchal'nih zakladiv tradicijnogo ta innovacijnogo tipiv rivnja rozvitku organizacijnoï kul'turi / A.M. Shevchenko // Aktual'ni problemi psihologii. T. 1 : Social'na psihologija. Psihologija upravlinnja. Organizacijna psihologija : zb. nauk. prac' Institutu psihologii im. G.S. Kostjuka APN Ukraïni / za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – K. : A.S.K., 2010. – Chast. 25. – S. 86–92.
19. Shejn Je.H. Organizacionnaja kul'tura i liderstvo / [per. s angl.] ; pod red. V.A. Spivaka / Je.H. Shejn. – SPb. : Piter, 2002. – 336 s.

Tereshchenko, K.V. Teaching staff's tolerance in the context of educational institutions' organizational culture development. *The article describes the levels of the main types of teaching staff's tolerance (interpersonal, intergenerational, managerial, intercultural, interconfessional, gender, professional, ethnic, socio-economic, and political tolerance). The main types of teachers' tolerance were found to be mostly highly developed, whereas socio-economic tolerance and political tolerance were characterized by the middle level of development.*

The author analyzed the associations between the index, components and types of organizational culture of educational institutions on the one hand and the main types of teachers' tolerance on the other. It was discovered that such components of organizational culture as 'work', 'communication', 'motivation and morality' were more closely related to teaching staff's tolerance than 'management'. The positive correlations between the task culture and teachers' intergenerational, managerial, professional, interconfessional, ethnic, gender, political, intercultural tolerance were found. The personality culture was shown to be positively associated with intergenerational and interconfessional tolerance, and tended to positively correlate with staff's managerial, professional, gender, and ethnic tolerance. The power culture and the role culture were positively associated with the political tolerance and negatively correlated with the intercultural tolerance, and, in case of the power culture with the professional tolerance. It was concluded that task culture and personality culture had positive influence on different types of teaching staff's tolerance.

Key-words: *tolerance, types of tolerance, organizational culture, the index of organizational culture, types of organizational culture, educational institutions.*